

A mátészalkai zsidóság története

A zsidó közösség a 19. század elején kezdett megtelepedni Mátészalkán, a 19. század közepére már jelentős számú izraelita család élt a településen. Gazdasági szerepük a város fejlődésében kiemelkedő volt.

A két világháború közötti időszakban Mátészalka zsidósága virágzó közösséget alkotott. A tehetősebb zsidó családok aktívan részt vettek a város társadalmi életében. A közösség szellemi és vallási életét a zsinagóga és különböző egyesületek alakították.

Az 1940-es népszámlálási adatok szerint az izraelita közösséghez 1555 fő tartozott. 1944 májusában, a német megszállás alatt a város központjában kialakított gettóba körülbelül 1200 mátészalkai zsidót zártak be, a környező településekről pedig további 7000–8000 főt szállítottak ide. A gettóban az életkörülmények rendkívül súlyosak voltak, sokan már ott elhunytak a betegségek és az éhezés következtében.

A mátészalkai zsidók többségét 1944 májusában deportálták az auschwitzi haláltáborba.

A holokauszt során a közösség szinte teljes egészében megsemmisült, csupán 20-30 embernek sikerült megmenekülnie, a város zsidó közössége soha nem állt helyre a háború előtti állapotába.

A mátészalkai zsidóság egyik leghíresebb leszármazottja Tony Curtis, világhírű amerikai színész. Szülei, Schwartz Emanuel és Klein Ilona 1925-ben vándoroltak ki Mátészalkáról New Yorkba, édesanyja akkor már várandós volt vele. Amerikai nevét később édesanyja magyarosított nevéből (Kertész) alakította ki. Mátészalka különleges helyet foglalt el az életében, és sokszor emlékezett vissza a városra, mint az identitása fontos részére.

Adolf Zukor, a híres filmproducer és a Paramount Pictures alapítója, Mátészalkához egy érdekes személyes kötődés révén kapcsolódik: itt született 1873. január 7-én. Zukor a fiatal éveit Mátészalkán töltötte, mielőtt az Egyesült Államokba emigrált, ahol később jelentős hatással volt a filmiparra. Születése és gyermekkora a város kulturális örökségének része, és emlékét a helyi közösség is ápolja.

Az 1857-ben épült zsinagóga az utcára merőlegesen áll egy nagy, hosszú telken. Homlokzata az utca felé néz. Az utcai kapu kőkeretére héber zsoltárszöveget véstek, és itt olvasható a templom alapításának évét jelző 1857-es évszám is.

A belső térben az U-alakú karzatot hat szépen faragott fejezetű oszlop tartja, magas rácsozata egyszerű, szépen formált. A bejárat két oldalán vannak a II. világháborúban elpusztult mártírok emléktáblái. A teret festett deszkamennyezet fedi. A hosszú udvarban a zsinagóga mögött sorban több épület, helyiség volt: tanácsterem, régi rabbilakás, kántorlakás, vágoda. A templom erősen pusztul, a többi rész már összeomlott. Egyedül a telek hátsó részén levő nagyméretű villához hasonló volt rabbiház állapota elfogadható. Itt gyűltek össze imára hajdan a hászid hívők, ennek földszintjén volt a pászkasütő műhely, majd 1944 után a mikve.

Forrás: <https://hollywoodbolcsoje.hu/zsinagoga>

